

УДК 007:304:070

ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ ТЕАТРАЛЬНОЇ ТЕМАТИКИ НА СТОРІНКАХ ЛЬВІВСЬКИХ ВИДАНЬ ДЛЯ ДІТЕЙ 20–30-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ (НА ПРИКЛАДІ ЖУРНАЛУ «СВІТ ДИТИНИ» (1919–1939))

Чубрей А.В.

Українська академія друкарства

На матеріалах часопису «Світ Дитини» з'ясовано значення театру для дітей Галичини в міжвоєнний період за допомогою розгляду авторських публікацій та листування з читачами. Проаналізовано акценти, зроблені авторами в публікаціях, що присвячені дитячому аматорському рухові. Досліджено репертуар, підготовлений для постановки вистав авторами журналу. За допомогою звітів, опублікованих на сторінках видання, встановлено особливості підготовки та проведення вистав українцями на галицьких та закордонних підмостках.

Ключові слова: дитячий театр, дитячий аматорський рух, часопис для дітей, п'єса, дитячий театральний гурток.

Постановка проблеми. Не лише театральна діяльність дорослих акторів була відображена на сторінках львівських пресових видань 20–30-х років ХХ ст. Нерідко автори спеціалізованих видань ставили собі за мету підкреслити важливість дитячого аматорського руху, його виховне значення загалом: *«Діточа вистава, її підготовка – це поміст між зашклом еством дитини з учителем. Тому вистава являється неоцінним засобом в руках учителя. Дитина захоплена грою відкриває занавісу свого внутрішнього світа, і ми найдомось в дівочому царстві, що дасть нам нагоду не блукатися по незначних тайниках душі, але простувати власним шляхом часто ніколи невідкритим, тому трудним і невдячним, як це доводиться не раз бачити і чути»* [7]. Тому не менш важливе завдання – відстежити, яким був погляд на цю сферу культурного розвитку на сторінках видань, основна цільова аудиторія яких – діти, яку роль видавці відводили йому серед інших сфер діяльності та загалом з'ясувати особливості висвітлення аматорського руху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українська дитяча періодика 20–30-х років ХХ ст. неодноразово ставала об'єктом досліджень різних науковців. Так, Ю. Стадницька з'ясувала роль галицьких видань у становленні української пізнавальної літератури [24]. Об'єкт дослідження І. Карпич – розвиток піонерської періодики під час окресленого періоду на території України [11]. Наукова стаття К. Коротич висвітлює вияви дискурсу влади в українській радянській дитячій пресі 20–30-х років ХХ ст. тощо. Однак висвітлення театральної тематики на сторінках дитячих видань окресленого періоду все ще залишається недослідженим.

Мета статті. Головна мета цієї роботи – дослідити особливості висвітлення театральної діяльності на сторінках журналу «Світ Дитини», виявити, які теми найчастіше порушували автори публікацій, відзначити роль аматорського руху для дітей відповідно до поглядів видавців.

Виклад основного матеріалу. Для аналізу було обрано «Світ Дитини» (1919–1939) – «ілюстрова-

ний часопис для українських дітей і молодіжці» (1919–1922); «Ілюстрований журнал для дітей» (1923–1925); «Альманах для дітей» (1926–1936); «Журнал для українських дітей» (1937–1939). Видавець та редактор часопису – М. Таранько. Основною метою «Світ Дитини» поставив виховання повновартісної національно-свідомої та культурної особистості. Необхідність у часописі відчувало також українське вчителство: при загальному браку підручників та книжок для дітей журнал міг використовуватись як необхідна шкільна література [12]. І не тільки як шкільна: досить часто на сторінках видання лунав заклик використовувати видані власним коштом видавництва «Світ Дитини» п'єси та сценічні картинки для постановок аматорського дитячого театру. Їх можна знайти як безпосередньо у статтях та замітках: «Кілько то разів дають ся чути голоси, що діти й молодіж хотіли би устроїти якусь аматорську виставу, тільки не достає їм відповідного сценічного твору. І в тім огляді добре покористувати ся отсими творами, виданими тим самим товариством» (Тараса Шевченка: «Кобзар для малих дітей», видана в Українським Товаристві Педагогічним – А. Ч.) [22]; «Накладом видавництва «Діточий Театр» виходять театральні картини для діточих театрів. Як перший випуск вийшла одноактівка «Дядько Тарас», яку можуть грати самі діти в часі Шевченківських обходів» [4]; «На таку сценічну картину ждали від довгого часу різні діточі театральні гуртки, головно в Канаді, де при кожній «Рідній Школі» є добре zorganizований театральний гурток дітвори. «Свято Весни» своїм небуденним та високо-патріотичним змістом надається вистав за нагоди всякого рода свят, і не лише в часі Великодніх Свят, але в кожній порі року (...) Всі аматорські гуртки повинні конечно дати виставу сеї картини» [23], а також у листуванні з читачами, де редактор неодноразово часто пропонує юним читачам поставити п'єсу: «Чи пробували Ви робити представлене з «Химерів Слави»? Спробуйте, се дуже гарна й весела комедійка» [16]; «Чи пробували Ви дати виставу з «Червоної Шапочки», «Коники Стрибунця», «Іменин Влодка», «Лісової казки»? Старайте ся доконче заграти сі сценічні картини. Про кожду виставу повідомить «Світик» та й присилайте фотографічні знімки всіх аматорів, уложених відповідними групами» [17]; «На театральну діточу виставу для села найкраще даються: «Печери» – Василя Софроніна, «Хлопці й жаби» – Льва Потоцького, «Лісова казка» – В. Вавришевича і «Гостина Св. Миколая» – Я. Вільшенка. Старайтеся конечно дати сі вистави для дітей у Видинові» [18] або ж цікавиться результатами постановки вистави та процесом її підготовки: «Що приготуєте на сьогорічне Різдво? Може заграете «В святу ніч» – О. Звойницької? Се гарна картинка» [19]; «Дуже жалю, що я не міг бачити Тебе, Юльцо, в ролі «фарисея» у Вертепі. Я думаю, що «Івась і Гануся» теж удасться гарно, тільки Ти будеш мусів при кінці «сольо» танцювати під такт музики. Може хтось зробить знімку з тої вистави – тоді пришли мені одну до мого «Альбому» [20].

Однак це далеко не єдиний спосіб, до якого зверталася редколегія, щоб зробити можливими постановки вистав дитячих аматорських гуртків. Так, видавництво «Світ Дитини» власним накла-

дом видавало книжечки, серед яких траплялися п'єси та «сценічні картини». Їхній опис було розміщено у рубриці «Нові книжки». Автори також подавали матеріали, які б могли допомогти колективам із підготовкою різноманітних свят: «Багато осіб займаються підготовкою цього Свята (Дня матері – А. Ч.), має завжди доволі мороки і з підбором відповідних матеріалів на зложення програми такої імпрези. Тому тут подаємо всім заінтересованим потрібний список матеріалів» [21]; «На днях вийде з друку накладом «Світа Дитини» прегарна сценічна картина у 2 діях зі співами й хорородами п. з. «Свято Весни». Ся картина буде надаватися на Великодні вистави по всіх читальнях, при яких zorganizовано аматорські гуртки» [1]. Окрім рекомендацій, автори подавали і власні (як правило, невеликі «сценічні картини») твори, присвячені різним темам. Так, фактично щорічно до дня народження Тараса Шевченка у журналі розміщували п'єси, які зображували епізоди з життя Кобзаря: «Сон на могилі Т. Шевченка» (містерія) [27], «В Шевченкове свято» (сценічна картина на одну дію із співами) [2], «Казка про хлопчика Тараса» (сценічна картина) [14], «На Тарасовій могилі» (сценічний діалог) [15] тощо. Їх неодноразово пропонували використовувати для постановок на сцені шкільних міських та особливо сільських театрів, наприклад: «Приготовляйтеся до святкування «Шевченкових роковин», які припадають на день 9–10 марта кожного року. Вибирайте з попередніх річників «Світа Дитини» й «Молодої України» відповідні деклямації, приготуйте вистави сценічних картин із життя безсмертного Тараса» [9]. Ці вистави були приурочені не лише до дня свята – вони стосувалися як звичайних шкільних буднів дітей, так і могли водночас виконувати пізнавальну функцію – до прикладу, в одному з номерів подано п'єсу «Ксантипа» – «сценічний образок з побуту старинних греків», і після тексту можна віднайти таку примітку: «Звертаємо увагу, що в сценці заховав автор деякі признаки старинного звичаю і мови, напр. тут усі говорять до себе через «ти», навіть діти домашні і взагалі діти до старших, бо так було в старинних греків» [13]. Тут же подається тлумачення незрозумілих слів із п'єси.

Окрім того, лунали заклики надсилати звіти з постановок: «Тому редакція просить надсилати звіти з дитячих вистав, які міститимемо в тій рубриці постійно в кождому числі. При допомозі маленьких «артистів» буде можна в недалекій будучности в кожній місцевости нашого краю мати добрі аматорські театральні гуртки при Читальнях чи Кооперативах, які стануть носіями своєї рідної культури і мистецтва в найширші круги нашого народа» [8]; «Редакція наша охотно буде містити світліни таких Гуртків, і буде їх у себе реєструвати, щоби відтак можна було наладнати з ними співпрацю в справі дозволу відповідного матеріалу для дитячих шкільних театрів» [5]. Надалі на сторінках видання можна знайти замітки про діяльність як українських («Вже повних десять літ їздить по північно-східних окраїнах український театр під орудою п. Тамари Руденко і сповняє таки велику культурну місію» [3]),

так і закордонних дитячих аматорських гуртків («Ось перед нами картина одної такої школи в Канаді. Є се знимка «малих артистів і артисток» з «Рідної Школи» в місті Йорктоні, які ставили у своїй школі «Лісову казку» – сценічну картину М. Вавришевича. Яка се була радість для дітей виступати на сцені перед усею українською громадою сего міста, тим більше, що постійної української школи там нема» [26]). Водночас читачі не тільки надсилали звіти прохід вистави та її результати, а й подекуди надавали замітки про їхню підготовку: «Підготовка цілої імпрези спочивала в руках п. Іванни Полючової, яка вложила багато посвяти і праці, щоби виставку дати як належить і це вповні вдалося, бо справді не було ще досі у Львові так гарно введеної виставки дитячої, як саме оця, що відбулася на правдивій театральній сцені» [25]. Також подано досить цікавий спосіб, до якого вдалися організатори вистави, щоб зробити анонс вистави та зацікавити якомога більше глядачів: «Щоби розрекламувати виставку як слід, вислано в день виставки двох акторів з тієї комедії «Юрка» і «Пилипа» на конях в село. З Юрком сидів на кони приготований вже до вистави «Страхопуд» [10].

Звичайно, театральна тематика не була провідною на сторінках для «Світу дитини». Однак чим можна пояснити таку пильну увагу авторів до цієї культурної галузі? Відповідь на це запитання можна не раз побачити на сторінках журналу: «Всім своїм читачам і приятелям радить «Світик» устроювати в часі вакацій, особливо по селах, театральні вистави. На такі представлення запросіть чемні й охочі до науки сільські діти, які заохочені вашим приміром будуть самі пробувати вивести таку штуку» [6]; «Ми нераз уже згадували на сторінках «Світिका», як то дуже люблять маленькі школярки робити «представлення». Нічо так не захоплює малих громадян – як власне ся справа. Та на превеликий жаль у нас дуже маленька жмінка учителів займається сього рода дитячими ви-

ставами. А се дуже велика шкода, бо саме через такі вистави вельми багато добра для виховання шкільної дитвори можна зробити (...) Там кожда «Рідна Школа» має у своїй научній програмі шкільні театральні вистави, які є може найважливішим середником у розбуджуванню національної свідомости в дитвори, що живе далеко від своєї культури, посеред чужих і є наражена на поступенне винародовлення» [26].

Не менш важлива роль, на думку авторів, відводиться й аматорським гурткам: «Майже при кождому кружку «Рідної Школи» існує «Дитячий Аматорський Гурток», який запопадливо плекає театральне мистецтво і живим словом зі сцени промовляє безпосередньо до широкого загалу своєї місцевости. Це незвичайно цінна з виховного та національного боку – культурна діяльність таких Гуртків» [4].

Висновки і пропозиції. Отже, після проведення дослідження можна зробити такі висновки:

1. Громадські та культурні діячі 20–30-х років ХХ ст. високо оцінювали роль не тільки дорослих театральних гуртків, а й дитячого аматорського руху для українців Галичини та діаспори. Це був підйом рівня національної свідомості.

2. Незважаючи на те, що видавці «Світу дитини» на сторінках видання подавали уміщували публікації різної тематики, значну увагу вони приділяли і дитячому аматорському руху. Це підтверджують і звіти з діяльності гуртків, і наявність практично у кожному номері невеликого драматичного твору (як правило, сценічної картини), доступного для постановки у будь-якій місцевості (сільській чи міській), і рекомендацій для кращого вибору репертуару. Тому можна вважати, що «Світ дитини» досить повно висвітлював театральну тематику на своїх сторінках.

3. Видавці сприяли поширенню дитячого аматорського руху в Галичині і закордоном: оскільки як і в листуванні з читачами, так і в публікаціях не одноразово лунали заклики до постановки сценічного твору, нагадування про видання в окремих книжечках п'єс та «сценічних картинок».

Список літератури:

1. Авізо // Світ дитини. – 1926. – Ч. 4 (цвітень).
2. Бабій Ол. В Шевченкове свято / Ол. Бабій // Світ дитини. – 1922. – Ч. 6 (15 березня). – С. 84–85.
3. Від редакції // Світ дитини. – 1932. – Ч. 12 (15 червня). – С. 184.
4. Галерія дитячих театральних гуртків // Світ дитини. – 1934. – Ч. 3 (листопад). – С. 93–94.
5. Діточий театр // Світ дитини. – 1921. – Ч. 5–6 (1–15 марта). – С. 44.
6. Діточі вистави // Світ дитини. – 1921. – Ч. 9–10 (1 мая). – С. 82.
7. Діточі вистави в школі // Аматорський театр. – 1925. – Ч. 2. – С. 38.
8. Діточі театральні гуртки // Світ дитини. – 1929. – Ч. 7 (липень). – С. 220.
9. Заклик до читачів «Світिका» // Світ дитини. – 1926. – Ч. 2 (лютий). – С. 58.
10. Іванцівна М. «Живий страхопуд на сцені» / Маруся Іванцівна // Світ дитини. – 1936. – Ч. 9 (вересень).
11. Карпич І. Питання розвитку піонерської періодики та науково-методичної літератури на сторінках української преси (20-ті – початок 30-х років ХХ ст.) / І. Карпич // Людинознавчі студії. Педагогіка. – 2014. – Вип. 29 (3). – С. 69–76.
12. Кусий Л. Світ дитини / Л. М. Кусий // Періодика Західної України 20–30-х рр. ХХ ст.: Матеріали до бібліографії / За ред. М. М. Романюка. – Л., 1999. – Т. 2. – 360 с. – С. 223–224.
13. Леонтович Р. Ксантипа / Роман Леонтович // Світ дитини. – 1937. – Ч. 6–7 (червень–липень). – С. 170.
14. Малицька К. Казка про хлопчика Тараса / Константина Малицька // Світ дитини. – 1933. – Ч. 8 (березень). – С. 205–208.
15. Малицька К. На Тарасовій могилі / Константина Малицька // Світ дитини. – 1934. – Ч. 7 (березень). – С. 207.
16. Переписка редакції // Світ дитини. – 1920. – Ч. 15 (1 червня).
17. Переписка редакції // Світ дитини. – 1922. – Ч. 11 (1 червня).
18. Переписка редакції // Світ дитини. – 1922. – Ч. 19–20 (1–15 жовтня).
19. Переписка з читачами // Світ дитини. – 1932. – Ч. 2 (вересень). – С. 16.
20. Переписка з читачами // Світ дитини. – 1933. – Ч. 9 (квітень).

21. Підготовка до «Свята Матери» // Світ дитини. – 1935. – Ч. 9 (травень).
22. Світ дитини. – 1920. – Ч. 9. – С. 106.
23. Софронів В. «Свято Весни» – сценічний образок на 2 дії зі співами та хороводами / В. Софронів // Світ дитини. – 1926. – Ч. 6 (червень). – С. 154.
24. Стадницька Ю. В. Роль галицької дитячої періодики у становленні української пізнавальної літератури: автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.05 / Юлія Василівна Стадницька. – Київ, Б. в., 2009. – 20 с. (КНУ ім. Тараса Шевченка, дата захисту: 07.12.2009).
25. Тарнавський В. Небуденна дитяча вистава / Влодзьо Тарнавський // Світ дитини. – 1936. – Ч. 2 (лютий). – С. 59.
26. Театральні вистави в школі // Світ дитини. – 1926. – Ч. 7–8 (липень-серпень). – С. 180–181.
27. Ю. Ш. Сон на могилі Т. Шевченка / Ш. Ю. // Світ дитини. – 1921. – Ч. 5–6 (1–15 марта). – С. 44.

Чубрей А.В.

Украинская академия печати

ОСОБЕННОСТИ ИЗЛОЖЕНИЯ ТЕАТРАЛЬНОЙ ТЕМАТИКИ НА СТРАНИЦАХ ЛЬВОВСКИХ ИЗДАНИЙ ДЛЯ ДЕТЕЙ 20-30-Х ГОДОВ XX ВЕКА (НА ПРИМЕРЕ ЖУРНАЛА «СВІТ ДИТИНИ» (1919-1939))

Аннотация

Проанализированы акценты, сделанные авторами в публикациях, которые посвящены детскому любительскому театральному движению. Определено значение театра для детей Галиции в межвоенный период с помощью рассмотрения авторских публикаций и переписки с читателями. Исследован репертуар, подготовленный для постановки представлений авторами журнала. С помощью отчетов, опубликованных на страницах издания, определены особенности подготовки и проведения спектаклей украинцами на галицких и заграничных подмостках.

Ключевые слова: детский театр, детское любительское театральное движение, издание для детей, пьеса, детский театальный кружок.

Chubrei A.V.

Ukrainian Academy of Printing

THE PECULIARITIES OF SHOWING THEATRICAL SUBJECT ON THE PAGES OF LVIV EDITIONS FOR THE CHILDREN OF 20-30'S OF XXTH CENTURY (ON THE EXAMPLE OF THE MAGAZINE «SVIT DYTINY» (1919-1939))

Summary

The main accents, which had made the authors in the publications, devoted to the children's theatrical amateur process, were analysed. The role of the theatre for children of Galicia in the interwar period was researched. The repertoire, prepared for the performances by the authors of the magazine, was investigated. With the help of the reports, published on the pages of the issue, the peculiarities of preparation and performances, made in Ukraine and abroad, were researched.

Keywords: children's theatre, the children's theatrical amateur process, the edition for the children, the play, the children's theatrical section.